

מיסמך בלתי ידוע על הפרעות בקונסטנטיין (אלג'יר)

(3—5 אוגוסט 1934)

יוסף אריאל

לפני שלושים שנה עבר ועזוע בכל העולם למשמע הידיעה שבעיר קונסטנטיין, במושבה הצרפתית אלג'יר, נערכו פרעות שנמשכו שלושה ימים. החידוש שבמאורע היה בכך שהתרחש על אדמת הרפובליקה הדמוקרטית הצרפתית, (שכן היוותה אז אלג'יר חלק בלתי נפרד של צרפת). אולם אי־אלה פרטים, בעלי חשיבות לא מעטה, נשמטו משום מה ולא הגיעו אל דעת הקהל. למחרת הפרעות, נשלחתי ע"י ועד־המשלחות־היהודיות, גוף שקדם לקונגרס היהודי העולמי, כדי לנהל כאן חקירה מדוק־דקת על כל מה שהתרחש. קיבלתי על עצמי את השליחות (שמי היה אז עוד יוסף פישר) וחמישה ימים לאחר המאורעות, הייתי בקונסטנטיין, בדיוק ב־10 באוגוסט 1934. עבדתי חמישה ימים אלה ללא הפוגות ואספתי מספר רב של עדויות בכתב ובעל־פה. אחרי שעשיתי עוד יום באלג'יר עצמה, חזרתי לצרפת, דרך מרסיי, ומשם ישר לג'נבה. ועד המשלחות היהודיות היה עתיד לקיים כאן את ועידתו בשם „הוועידה השלישית המכינה של הקונגרס היהודי העולמי“, שפתיחתה נועדה ל־20 באוגוסט. הדו"ח שלי שוכפל בכל המהירות בכמאה עותקים. היה רצון לחלק אותם לכל צירי הוועידה. אולם, אחד מחברי הוועד־הפועל של „ועד המשלחות היהודיות“, מ. ר. ב., מנהלו של עתון לענייני כספים בפאריז, שקיים קשרים בעלי חשיבות עם חוגי הממשלה בצרפת (וכן היה אחד המממנים העיקריים של קרנות הוועד) — מצא את הדו"ח שלי כ„אנטי־צרפתי“ והתנגד להפצתו. כמו כן אסר על קריאתו בפני ועדה פוליטית מצומצמת שהתכנסה בשלהי הוועידה בנושאותיו של מר פרננד קורקוס מפריז. אותו מ. ר. ב. פקד להשמיד את כל העותקים, ופקודתו התמלאה. הצלחתי איכשהו להחמיק שני עותקים לעצמי; אחד מהם הוחזר אצלי בחיפוש שערכו הגר־מנים בדירתי בפאריז ב־7 ביולי 1940. אחרי המלחמה התחלתי לחפש בקדחתנות אחרי המיסמך וגיליתי אותו בארכיון הציוני בירושלים, שאליו שלחת עותק אחד ב־6 בספטמבר 1934.

יש עניין במיסמך זה ובמה שהוא מוכיח, מה גדולה היתה השפעתו של ההיטלריזם בקרב הערבים, כבר באותה תקופה. מצפים היו לנצחונם של היטלר כדי להשיג את שאיפותיהם הם. התנהגותו של המופתי הירושלמי, אמין אל־חסייני, בעל־בריתם של הגרמנים בתקופת המלחמה, מטיבה להוכיח זאת.

הפרעות בקונסטנטיין ב־1934 שימשו מיפגן כוח ראשון של הלאומנים הערבים, שביקשו להוכיח על ידי התקפתם על יהודים, את מידת ההתנגדות שהם עשויים לגלות לשלטונות הצרפתיים, עם כל גילוי של חולשה מצידם. הם עודדו לכך כמעט בגלוי, על ידי חלק מהחוגים הריאקציוניים של הימין הקיצוני הצרפתי. וזוהי המשמעות המדינית של אותן פרעות.

הוועידה השלישית העולמית

הפרעות בקונסטנטיין

3—5 באוגוסט 1934

ד"ר מוגש ע"י מר יוסף פישר*

חבר הוועד של המשלחות היהודיות לוועידה היהודית העולמית בג'נבה

(20—23 אוגוסט 1934)

(תרגום מצרפתית)

בהגיע אליו שמועת האסון, זועזע הוועד-הפועל של ועד המשלחות היהודיות, הן בשל עצם העובדה, כי פרעות מעין אלה יכלו להתרחש במושבה העומדת במישרין תחת שלטון הממשלה הצרפתית והן על ידי ההודעות הרשמיות של משרד-הפנים הצרפתי שלאחרי הפרעות, המסבירות שהמהומות מ-5 באוגוסט, נגרמו על ידי יהודים. חוץ מזה, העתונות הפריזאית, וביחוד ה"אינטרנסיגן" וה"פאריסואר", במאמרי כתביהם מקונ"סטנטיין מתארים את הפרעות, כאילו היו רק תקרית מקומית מובהקת, תיגרה בין יהודים וערבים, שקיבלה ממדים שלא כרגיל ושמסתכמת במספר רב של קרבנות. ביום ד', 8 באר-גוסט, מיזמתו של מ. יאפרויקין, סגן-נשיא של ועד המשלחות היהודיות, נתכנסו חברי הוועד שנמצאו אותה שעה בפריז, והללו עמדו על הצורך בחקירה מידית שתיעשה על ידי חבר הוועד, על מנת לגלות את כל האמת. בהתאם עם מר נ. גולדמן, מ. בולק וח"ח אחרים של הוועד שנעדרו אותה שעה מפריז, ושאתם התקשרו טלפונית, סוכם לשגר אותי לקונסטנטיין ויצאתי לשם בשבת 10 באוגוסט.

ביילתי חמישה ימים בקונסטנטיין ויום אחד באלג'יר. בזמן שהותי כאן, ניתנה לי כל האפשרות ללמוד על המצב ביסודיות. התקשרתי עם כל החוגים היהודיים בעיר החל מנציגיה הרשמיים של הקהילה; שוחחתי עם אנשים מכל המעמדות; ביקרתי במקום הפרעות; גביתי עדות מפשוטי-עם, שוכני השכונות היהודיות. התקשרתי עם החוגים הרשמיים הלא-יהודיים שבעיר, למרות ששליחותו נשאה אופי בלתי-רשמי.

בהגיעי לקונסטנטיין

נציגיה הרשמיים של הקהילה היהודית בקונסטנטיין, היינו נשיא הקונסטיטוטוריה, שהוא גם יועץ ראשי בדפרטמנט של קונסטנטיין, מר הנרי להלוש, וכן החברים האחרים של הקונסטיטוטוריה, ומר אנדרה באקוש, נשיא הליגה נגד האנטישמיות, ערכו לי קבלת פנים ידידותית ביותר, בהביעם לי כבר מהתחלה את הוקרתם לוועד-המשלחות על ששיגר אחד מחבריו, כדי להיוודע במקום מה התרחש בקונסטנטיין. כ"כ הביעו בפני את התמרמרותם על ההודעה המסולפת והמגמתית של משרד-הפנים, בנוגע לתקרית הראשונה, ששימשה עילה לפוגרום (תקרית הזואב פליפה). כ"כ הם זועזעו בשל המגמה שבאה לידי ביטוי בכמה מהעתונים הצרפתיים, לתאר את הפרעות כמסקנה הגיונית מהמתיחות הקיימת, כביכול, מאז ומתמיד, בין שני הגזעים השוכנים באלג'יר, וכן בשל הנסיון לתאר את הפרעות כתגובה חריפה נגד הניצול הכלכלי, כביכול, שמנצלים היהודים את הערבים.

* הוא יוסף אריאל, מחברו של מאמר זה.

כל ההסברים הללו, אינם אלא סילוף מדעת של העובדות ומטרתם היא, מצד אחד, לחפות על האמת ומצד שני להקטין את ממדי המאורעות בקונסטנטין, עד להיקף של תקרית מקומית, ללא כל קשר עם מדיניות הקולוניאלית הצרפתית, או עם התנועה האנטיצרפתית.

תקרית הזואב כליפה

ידוע כי התקרית הראשונה, ראשיתו של הפוגרום, התרחשה ב־3 באוגוסט. והרי הגירסה הרשמית על התקרית, (כפי שנקטו בה גם אי אלה עתונים):

זואב¹ יהודי, כליפה אליהו, נכנס במצב של שיכרות למסגד סיד־לא־כבאר, בשעה שהמושלמים נוהגים לטבול בו את טבילתם וקילל את המושלמים המתפללים ואת דתם. אי אלה עתונים חזרו על שמועה שהתפשטה בעיר שכליפה, כאילו השתין על המסגד וכי לאחר שגורש משם, קרא לבני דתו להתקיף את הערבים בשעת צאתם מהמסגד, ומכאן התחילה מהומה כללית.

שום דבר מכל אלה אינו נכון. השלטונות שהגיעו למקום באותו לילה וחקרו את המואדזין של המסגד שמעו את עדותו, כי מעולם לא חדר כליפה אל תוך המסגד פנימה. הזואב כליפה הוא אדם בן 45, אב לחמישה ילדים ובעל עיטור צבאי. הוא גר ברחוב קומב, בבית שמול המסגד. כדי להגיע לדירתו עליו לעבור בסימטא צרה, שבאמצעה נמצאת הכניסה לביתו. ישר מולו פונים לסימטא שני החלונות של האולם שבו נוהגים באי המסגד לקיים את טקסי הטבילה. בדרך כלל, הוסבר לי, נעולים שני החלונות הללו בשעת הטבילה. הלכתי בעצמי לבחון פרט זה ונוכחתי כי מבפנים דירתו של כליפה, אפשר לראות בנקל את הערבים בשעת טבילתם.

בערב השלישי באוגוסט, היו החלונות של חדר־הטבילה פתוחים, אין לדעת מאיזה טעם: יתכן פשוט שבגלל החום הרב, ויתכן גם שעל־מנת לגרום לתקרית... בכל אופן, עובדה היא שכליפה דרש מהמושלמים לסגור את החלונות. יתכן גם שהשתמש במלים מרגיזות. בכל אופן, דרישה כזאת מצידו של לא־מאמין נראתה בעיני המושלמים, כפגיעה בדתם. לפי דברי המואזין אמר כליפה: „אינעל דינפום“ (תקולל דתכם), דבר שעורר חילופי גידופים מבעד לחלונות הפתוחים. עד כאן התקרית פעוטה בערכה, שכן גידופים ממין זה הם דברים שבשיגרה בסימטאותיה ובשוקיה של עיר מזרחית ומעולם לא הביאו לידי תוצאות חמורות. מאידך גיסא המדובר הוא באדם, שאמו נישאה בפעם השניה למושלמי וילדה לו שני ילדים מושלמים. יש אומרים שכליפה עצמו הוא בנו הבלתי חוקי של אותו מושלמי.

אולם תקרית זו קיבלה עד מהרה מיפנה חמור ביותר: בצאתם מהתפילה, רצו המושלמים לשים מצור על ביתו של כליפה ולהתקיפו. כדי להתגונן, הטיל כליפה בהמון כל דבר שבא לידו. יהודי השכונה נזעקו לעזרת כליפה ועד מהרה פרצה קטטה כללית. המאזן של הקטטה הזאת הוא עגום ביותר: 23 פצועים, מהם 14 יהודים, 8 ערבים ואחד איטלקי. במציאות מספר הפצועים הוא רב יותר, כי פצועים רבים מנעו עצמם מבית־החולים כדי לא להסתבך עם המשטרה. המשטרה התערבה גם היא בקטטה ושוטרים יהודים רבים נפצעו. אמנם טקס הטבילה התקיים עוד בשעה 20.30 אולם הקטטה נמשכה גם בלילה. אי־אלה מושלמים שנזעקו, פרצו לכיכר גאלייט, שבו שוכן קומיסאריאט² הרובע השני ומהווה

1 זואב — חייל קולוניאלי אלג'ירי. הזואבים גויסו בדרך כלל משבט הקבילים.

2 קומיסריאט — מטה משטרה.

מעין נקודת מיפגש בין הרובע היהודי והמושלמי. האלות נכנסו למשחק. משפחות יהודיות, כדי להתגונן, הטילו מבעד לחלונות גחלים לוהטות. הוחלפו יריות. באותה שעה, באחת מהשדרות המרכזיות של העיר, שדרת לה מוריסיי, הותקף עובר-אורח שלוו, מר ליאונאס בן-סימון, על ידי המקומיים, הוא נבעט, הוכה ואף נפצע קשות בשתי דקירות סכין בראשו. אחד המתקיפים נעצר על ידי מפקח-משטרה (ערבי). המצב החמיר מאוד ומר הנרי לה לוש, יועץ כללי ונשיא הקונסיסטוריה היהודית, חש מיד למקום המהומות. ב-22.40 התייצב במשטרה ונוכח כי הכנופיה, מורכבת כולה ממקומיים, הולכת וגדלה ומגיעה כבר אותה שעה סביב אלפיים איש. עד מהרה הגיע גם המופתי ונציגי השלטונות: מר לנדל, המזכיר הכללי של הפרפקטורה,³ הממלא את מקומו של הפרפקט (נציב המשטרה) בחופשה, מר מאססארי, מנהל משרד הפרפקטורה, התובע הכללי, השופט החוקר מלווה על ידי הרשם שלו, מפקד חיל-המצב, ד"ר בן-ג'ול יועץ כללי, נציג המושלמים אף הוא הגיע לשם. כל השלטונות האדמיניסטרטיביים והמשפטיים הללו הוזעקו על ידי מר פוסרו, מפקח המשטרה של הרובע השני, ממלא מקומו של המפקח הכללי בחופשה. בראותו כנופיה גדולה של מקומיים מוסתים, המתכוונים להתקיף את המשטרה, יצאו מר להלוש והמופתי בנאומי ארגעה לפנייהם וקראו לאחדות. בתשובה על כך, פנה אחד המקומיים, כשהוא נישא על כתפי חבריו וקרא למאמינים לשפוך את דמם בעד האיסלם ובפני המופתי הוא הצהיר: „למען האיסלם אנו חיים ולמען גם נמות!“⁴ ההמון המוסת הריע לנואם. תקרית חדשה החמירה את המצב ועודדה את ההמון. ד"ר בן ג'ול, שנודע לו על מאסרו של אחד המקומיים שהתקיף את בן-סימון, דרש את שחרורו, ולעיני התובע הכללי סטר לקצין-המשטרה שעצר את המתקיף. התובע הכללי הודיע על מעצרו של זה, אולם אחרי רגעים מספר שחרר אותו, כנגד הבטחתו החגיגית לעמוד לרשות המשטרה. בן ג'ול נהנה מפופולריות רבה ביותר בין המקומיים. הוא נואם בעל השפעה מכרעת על בני אמונתו, מנהיג-המונים אמיתי. הוא ראש האופוזיציה המר שלמית התובעת זכויות אזרחים-צרפתיים למושלמי אלג'יר. העובדה שהתובע הכללי לא העז לעצור על עלבון המשטרה עוד הגדילה את הפופולריות שלו. ההמון היה משוכנע שאין המשטרה מעיזה לפגוע במנהיגו. התובע הודיע שהוא חושש כי מאסרו של בן-ג'ול עלול לסייע עוד יותר לגירוי ההמון. אולם עמדתו זו התפרשה כגילוי חולשה מצד השלטונות המשפטיים, כהוכחה לכוחו ואי-פגיעותו של ד"ר בן ג'ול, וכאישור לזילזולו בשלטון. בינתיים, יחידות-צבא, מורכבות רובן מטיראירים,⁵ רובם ערבים, תפסו את העיר, ללא פקודה להתערב וללא תחמושת; המהומות נמשכו וברחוב קומב 6 נפרעו ונשדדו חנויות-תכשיטים השייכים ליהודים.

בשעה 2.30 בבוקר, פנו האוישים היהודים והמושלמים, כשהם מלווים על ידי אנשי השלטונות לא הקומיסריאט המרכזי ומשם אל הרחוב שבו נמשכו המהומות, כדי להיווכח בשדירת החנויות ולשמוע את עדותו של המואדזין, שכליפה, מעולם לא חדר אל המסגד. ההמון שעדיין צבא ברחובות למרות השעה המאוחרת, נתבקש להתפזר ואמנם עשה כן והיתה הרגשה, כי לאחר שהמהומות עברו את נקודת השיא שלהם, עשוי השקט לחזור ולהשתרר, באופן סופי.

יש לציין, כי במשך הערב הראשון, עשו השלטונות מאמצים רבים כדי להשקיט את האוכלוסיה, והצליחו לעורר אֶמון בקרב היהודים.

3 פרפקטורה — נציבות המשטרה.

4 יורים — יחידה בצבא האלג'ירי.

שבת 4 באוגוסט

למרבית הרעה, בבוקרו של 4 באוגוסט מסר "לה דפס דה קונסטנטיין" היומן החשוב ביותר בעיר, בעל מגמה דמוקרטית שלא יכול היה להיחשד באנטישמיות, על המאורעות, בנותנו מהלכים לגירסה הכוזבת על תקרית הזואב כליפה. העתון יחס את הקטטה למעשה העלבון של חייל שיכור וההודעות הרשמיות חזרו על גירסה זו עצמה. גליון זה של "לה דפס", שנפוץ מאוד בין הערבים גרם לתסיסה גדולה בין האוכלוסיה המושלמית. איני יכול להגיד עד כמה שהיתה בנוסחת ה"דיפס" כוונה רעה מלכתחילה. עדותו של המואזין ניתנה ב־3 בבוקר, שעה שהעתון כבר היה מודפס. יתכן כי עורך העתון כתב את סיפורו בשעה 10 בערב, כאשר הידיעות שהגיעו למשטרה טרם נבדקה אמיתותן. אי־אלה אישים יהודיים שאתם שוחחתי בנושא זה, מניחים רצון רע אצל אי אלה מפקידי הפרפקטורה. חקירה יכלה להיעשות רק על ידי חוקר נטול־משוא־פנים הנהנה מיפוי־כוח מלא. בכל אופן גירסת העתונות גרמה להתרגשות ותחושת הארגעה נעלמה.

בשעה 9.30 בבוקר, נתבקשו הנציגים היהודיים עם הרב הראשי חאלימי בראשם, לבוא לעירייה, במקום שהמושלמים עומדים להגיש את תביעותיהם. כן התקיימה התיעצות כללית במועצת הפרפקטורה בנשיאותו של מר לנדל. מנהיג־דת מושלמי הצהיר כי לפני שלוש שנים אירעתה לו עצמו תקרית עם יהודים, אלא שלא רצה לתת לה פירסום; כי התקריות מסוג זה מתרבות; (הנציגים היהודים מצידם, טענו כי זה שנים רבות לא אירע דבר) וכי המושלמים רוצים לדעת האם יש לנציגים היהודים השפעה כלשהי על המונייהם. נכבד מושלמי אחר טען כי היהודים, כאזרחים צרפתיים, רשאים לרכוש נשק והוא דרש שהשל־טונות יטלו נשק זה בחזרה. על נקלה יובן שכל השאלות הללו מטרתן היתה לפרוק מהיהודים את זינם כדי להעמידם חסרי־מגן מול הפרעות. הנציגים היהודים טענו שהקהילה היהודית אינה יכולה להיות אחראית למעשהו של כליפה, שהיא מגנה אותו בדיוק כמו המושלמים, שהם תובעים פה אחד עונש למופת למענו, שכליפה שייך למושלמים ממש כשם שהוא שייך ליהודים (ראה מוצאו...). מר שולטן, אחד היועצים היהודים נאם נאום למען השלום והציע להרכיב משלחת משותפת יהודית־ערבית שתעבור את העיר ותרגיע את התושבים, בעקבות ההסכם שיושג בין המנהיגים. הצעה זו התקבלה, הנציגים היהודים והמושלמים פנו אל עדותיהם וקבעו פגישה לשעה 17 אצל מר שולטן.

אולם משהגיעה השעה, סירבו הנציגים המושלמים, למלאות את שליחותם, בתרצם זאת בפגישה בפרפקטורה שנועדה לאותה שעה. וכל זה למרות העובדה, שחרף נוכחותן של יחידות הצבא בעיר, הותקפו עוברי־דרך יהודים רבים והוכו באלות. פגישה שניה התקיימה במשרדו של מר לנדל בפרפקטורה, בנוכחות הגנרל קיפפר, מר ברקץ, מ"מ ראש־העיר, ד"ר ליאגר, סגנו, מר לויאלא, סגן ראש העיר, מר בורסה, יועץ כללי למשטרה, וראש שירותי־הבטחון.

הבעיה המרכזית שנדונה בשעת הפגישה היתה אמצעי הגנה במקרה של מהומות. מר בורסרה הצהיר בפני כל הנאספים: "אין לרשותנו אלא 190 חייל, וללא תחמושת, הצהרה זו — מצהיר לה־לוש בדו"ח שלו, היתה, לדעתי, אי־זהירות פטלית." "הנציגים היהודיים — ממשיך הדו"ח — תבעו מהגנרל קיפפר תגבורות מסטיף,

גואלמה או מפיליפוויל.⁵ אחרי שעה של דיונים, הוחלט לדרוש מפיליפוויל 200 סנגלים. ברגע זה אירעו שני דברים סימטומטיים: מר פוזירו, קצין משטרה בא להודיע כי המצב החמיר וכי יש הכרח דחוף בתגבורות. מר קיפר הבן הודיע לאביו כי החיילים המקומיים מאיימים לקפוץ מעל לחומה ולפלש לרובע היהודי... הגנרל קיפר יצא ואחרי כמה דקות הודיע טלפונית כי במקום 200 סנגלים אינו יכול לשגר מפילפוויל יותר מ־150 טירליירים. „על מנת להבין את כל חשיבותה של החלטה זו, עלי לציין כי הטירליירים הם על פי הרוב ערבים וקבילים, שאין לסמוך עליהם כהוא זה במקרה של מהומות, בעוד שהסנגלים הם כושים, בני עבדיהם של הערבים מלפנים, ואין בלבם כל רגש של ותרנות כלפיהם. אילו נקראו הסנגלים בשבת, כי אז היו מגיעים ביום א בבוקר לקונסטנטין, ובמקרה כזה יכלו למנוע את המהומות. מדוע חזר בו הגנרל קיפר מהחלטתו הראשונה לקרוא לסנגלים? נאמר לי כי הוא חשש מפני אפשרות של התקוממות בין הטירליירים; בהיות הדבר נתון שכוחות הצבא צומצמו והוחלשו בכל אלג'יר, הרי שיכול היה גנרל קיפר לחשוש, כי התקוממות של הטירליירים בקונסטנטין והתנקשות ביניהם ובין הסנגלים, עלולה להביא להתלקחות בכל הארץ. על שום כך חזר בו מהחלטתו להזמין את הסנגלים. בינתיים, במשך כל אחרי הצהריים של שבת 5 באוגוסט, היו המונים מקומיים שמים מצור על כל הרכבות והאוטובוסים המוליכים העירה. מאות ערבים מהסביבה באו ברכבם הפרטי או ברגל, מזויינים באלות. הם הסתובבו בגלוי עם נשקם ברחובות העיר לעיני המשטרה הסבילות. הנציגים היהודים חזרו אל אנשיהם מבלי שתצויין בפניהם כל תקרית, אולם אווירה של מרי ושל פוגרום העיקה על העיר.

ההרג של 5 באוגוסט

החמישי באוגוסט הוא יום זכרון שכמעט לא הורגש בצרפת, אולם לגבי התושבים המקומיים של אלג'יר הוא מהווה תאריך הראוי לציון. בשנה שעברה, בחודש אוגוסט, משלחת של מושלמי אלג'יר, בראשותו של מר בן־ג'לול, הגיעה לפאריז כדי להתייצב בפני מר שוטמפ, שר־הפנים אותה שעה, ולהציג לו את תביעותיהם המדיניות של המושלמים. הם תבעו את מלוא הזכויות של אזרחים צרפתיים, מבלי לוותר על מעמדם האישי. ידוע שכל מושלמי אלג'ירי זכאי לרכוש לו את האזרחות הצרפתית ואת כל הזכויות הנובעות מכך. אין עליו אלא להגיש הצהרה לעירייה. אולם הלאומיות הצרפתית מעמידה את המושלמי בחסותה של התחיקה האזרחית הצרפתית⁶ ומכאן לאבדן מעמדו האישי הנחשב אצל המושלמים כמקודש. מעמד זה מבטיח לו את האוטונומיה הדתית שלו, שמירת מנהגיו, הרגליו ואורח־חיו על פי הקוראן. משום כך מתיחסים מושלמי אפריקה הצפונית למושלמי שהתאזרח, כאל בוגד. מר שוטמפ סירב לקבל את המשלחת. מסתבר כי היא נתקבלה על ידי מר ישראל, אותה שעה סגן־שר־הפנים, יהודי ממוצא אלג'ירי. מר ישראל ענה למשלחת בשלילה. המשלחת העריכה זאת כעלבון מרגיז ביותר למושלמי אלג'יר. שנה לאחר מכן, ביום א' 5 באוגוסט, נתקבצה אסיפת־עם גדולה בסביבות קונסטנטין, ביצר מנסורה.

5 ערים במחוז קונסטנטין: פיליפוויל — צפונית, על חוף הים־התיכון, גואלמה — מזרחית, סטיף — מערבית־דרומית.

Code Civil 6

מבעוד יום, התחילו המושלמים שהגיעו לעיר הערה עדיין, לפנות בהמוניהם אל היער. על מה דובר באותה אסיפה? מי היו הנואמים? לא ניתן לי לוודא זאת. מוזר שהנכבדים היהודיים שהעמידו שאלה זאת בפני השלטונות האדמיניסטרטיביים לא הצליחו לקבל כל תשובה. האם קיים היה שירות המודיעין של המשטרה באותו 5 באוגוסט? האם אנו עומדים בפני אזלת-ידה של המשטרה, או בפני שיתוף-פעולה של אי אלה מנציגיה? מבלי לדעת הרבה פרטים, מותר לנו להניח כי אסיפת-עם זו לא היתה אלא היערכות של כוחות: כל הערבים שהגיעו לכאן חומשו באלות ואתן יצאו מיד העירה להתחיל בפרעות. המשטרה יכלה על נקלה למנוע את כניסתם העירה, שכן מצבה הטופוגרפי של קונסטנטין מסייע לכך. העיר עצמה בנויה על גבעות; יער מנסורה מובדל מהיער על ידי ואדי עמוק שבתחתיתו זורם נחל רימל. העירה נכנסים בשלוש נקודות. די היה להעמיד שם משמרות שיעכבו את משתתפי האסיפה מלהיכנס העירה ומלחדור לרבעים המרכזיים. הדבר לא נעשה. בינתיים היו מהלכות שמועות מהמבהילות ביותר בין המקומיים; סופר כי שניים מהמושלמים, פצועי 3 באוגוסט נפטרו. נאמר כי בן-ג'ול, שהיה צריך להשתתף באסיפה במנסורה, לא נוכח בה משום שנרצח על ידי יהודים. מר הנרי לה-לוש, נשיא הקונסיסטוריה ומר שולטן, יועץ עירוני, נשיא פדרלי של הליגה לזכויות האדם, אביר לגיון הכבוד, מציירים תמונה שלמה של אותו יום בדו"חות שאת העתקם הפקידו בידי. אלה הן עדויות של אנשים שראו הרבה והבינו הרבה.

בבוקר אחרי תשע, פשטו המקומיים בעיר ופניהם אל חנויות ודירות היהודים, ועד שעה חמש אחה"צ, שדדו, פרעו, רצחו, שחטו והציתו — הכל לעיני הצבא והמשטרה. מר שולטן, מר הנרי לה-לוש ונציגים יהודים אחרים, אנשים פרטיים, משפחות היו מטלפנים למשטרה, לעיריה, אל מכבי האש והיו מקבלים אותה תשובה עצמה: „החשוב ביותר ייעשה. היו בטוחים!“ הנה כך — מוסר הדו"ח של מר לה-לוש — נודע לנו בשעה 11.30 כי עומדים להתקיף ברחוב הזואבים וברחוב עבדולה-ביי. כאן מתגוררות שתי משפחות יהודיות. ביקשנו בפרקפקטורה ובקומיסריאט לנקוט אמצעים מתאימים כדי לקדם את הרעה. „ההכרחי — ייעשה“ ענו לנו. גם המשפחות המותקפות טלפנו אל הוריהם, אל ידידיהם, אל השלטונות. הם ביקשו שיבואו לעזרתם כדי להצילם ממות בטוח. „ההכרחי ייעשה“ — ענו להם. משעה 13 — שום תשובה מרחוב הזואבים ומרחוב עבדולה-ביי. בשעה 14 מוצאים כאן 13 גוויות מרוסקות בצורה מבהילה, ילדים שחוטים, נערות שסופות, אנשים מנופצי גולגולת. בחוץ, הצבא והמשטרה עדיין היו מצפים לפקודות.

מבעד לתריסים הנעולים, אפשר היה לראות את הגוויות ברחוב. המקומיים היו מסתובבים באופן חופשי, מזויינים בסכינים. מרגע לרגע חזרה ונשנתה אותה התמונה. „שומרי הבטחון על רגליהם, ללא נייע, הרובה צמוד לרגליהם“ (דו"ח מר שולטן). „העוברים והשבים היהודים נרצחים, המרכבות נעצרות והנוסעים היהודים בתוכן מוצאים ונרצחים; המשטרה נוכחת, ללא הגבה.“ מכוניות פרטיות מסתובבות בעיר מקושטות בפסי-אריגים מהחנויות השדודות; בקבוקי בושם, שנלקחו מספרים יהודיים, מוצאים לחיילים ולשוטרים, המתבשמים בהם בפומבי. (דו"ח לה-לוש).

בנוסף על שני עדים אלה, חקרתי גם את משפחות הנשדדים ואת הנשארים בחיים, שראו את ההרג מבעד לחרכי התריסים. כולם מאשרים כי הצבא לא נע ולא זע. אדם מכובד מאוד, שביקש ממני לא לנקוט בשמו, ראה את בן-ג'ול נואם בפני ההמון.

הוא לא קלט את הנאמר אבל הוא שמע את המקומיים מריעים: יחי בן-ג'לול! מיד אחרי הנאום התחיל ההמון לשדוד ולרצוח. בנוסף על כך אמר לי אותו אדם, והדבר אושר לי גם על ידי אנשים אחרים — כי אי אלה מהחיילים נטלו גם הם חלק בביזה ומילאו את כיסייהם בגזרי-משי, נסכו על ידיהם בושם שנשדד מספרים יהודיים. זה מאשר את הדו"ח של מר לה-לוש.

מאזנו של יום דמים זה מסתכם ב־25 יהודים ו־3 מקומיים הרוגים, 150 יהודים ו־2 ערבים פצועים, 4 בתים שהוצתו (אמצעים היחידים שאחזו בהם היו מניעת התפשטותן של השריפות מחשש שתפגענה גם בבתים לא־יהודיים). בין 25 ההרוגים — 6 נשים ו־5 ילדים. הרובע היחידי שלא נפגע, הוא הרובע היהודי עצמו. אי אלה עתוננים יצרו בכתבותיהם את הרושם כי הפוגרום התרחש ברובע היהודי. אולם, הוא התחולל בכל מקום, פרט לרובע היהודי; במרכז העיר, ברחוב המסחרי, רי נסיונאל, בסימטאות הערביות שבהם התגוררו כמה משפחות יהודיות מבודדות ונמצאו כמה חנויות יהודיות. ובאשר לרובע היהודי, חששו הפורעים להיכנס לתוכו, שכן ידעו שכאן עשויים שוכניו להתגונן עד מוות. וכך הוא נשאר ללא פגיעה. מצד שני, מנעו את יהודי־הרובע הזה לחוש לעזרת אחיהם ברבעים האחרים, להעמידו עליו, באמתלה של הגנה על היהודים, אנשי צבא שלא הרשו לאיש לצאת מהרובע. הפרעות לא פסקו אלא בשעות הערב, כאשר הגיעו סוף־סוף הסנגלים, והפעם ידע ההמון שחולקו להם כדורים והם עשויים להשתמש בהם.

הרהורים על הפוגרום

האם פוגרום זה הוא התפרצות ספונטנית של יצרים, כפי שאי־אלה נציגים של הרשות. כגון מר מורינז, ראש־העיר קונסטנטין, רוצים לשכנע? האם המדובר הוא רק באיבה בין שני העמים, כפי שטוען מר קארדה, המושל הכללי של אלג'יר, בראיון שהעניק לנציגי העתונות הפאריזאית? האם מילאו שלטונות קונסטנטין את תפקידם? זאת היא השאלה הנעמדת כעת בפנינו. כל הסימנים והעדויות שאספנו, מחייבות לפני־הכל לשלול את ההנחה על אופיו הספונטני, כביכול, של אירוע זה. הפרעות בקונסטנטין תוכננו, אורגנו, נוהלו ובוצעו בשיטה שבדרך כלל אין הערבים רגילים בה. והרי אי אלה ראיות המחזקות את הנחתנו כי הפוגרום היה צפוי והתקריט במסגד סידי־לאכבר לא היתה אלא אמתלה: ערב הפוגרום, בשני באוגוסט, סילקו מוכרי־הטאבאק הערבים שברובע היהודי, חלק גדול של סחורתם. שכניהם היהודים השתוממו, בדעתם כי בעונה זו אין למכור את הסחורה הזאת. את פשר התימרון הזה הבינו רק ב־5 באוגוסט. מוכרי־הטאבאק הערביים, חששו כי במקרה פרעות, עשויים היהודים לנקום ולשדוד את חנויותיהם.

תושב קונסטנטין, הראוי לאמון, סיפר לי כי ב־4 באוגוסט, אמר ערבי צעיר העובד אצל בעליו היהודי: „מחר איני עובד, כי השלטון עובר לידי בן־ג'לול!“ הצהרה זו גרמה לפרץ של צחוק. הערבי הצעיר הגיב: „הראיה, שמחר לא יבואו הירקנים הערבים לרובע היהודי!“ את ההצהרה הזאת שמע הצורף שלום חסום, ואכן נמנעו הירקנים הערבים, שהשוק שלהם נמצא בטבורו של הרובע היהודי מול הקונסיסטוריה, ולא באו אל הרובע באותו יום.

אחמד א־יחיא, סרסור תבואות, אמר לאי אלה יהודים, 48 שעות לפני ה־5 באוגוסט: „הממשלה הצרפתית אינה עושה דבר למען הערבים, ותמיד היא לצד היהודים. בעוד זמן מועט יתארעו חדשות!“

אחרי ה־5 באוגוסט, שמו לב לכך כי החנויות השדודות סומנו בגיר (שני קווים מסולסלים מקבילים). יהודי אלג'יר טרם היה לפנייהם הנסיון העגום של יהודי רוסיה, ורק באיחור תפסו את פשרם של הסימנים הללו. אולם העובדה הניצחת המחייבת אותנו להסיק קיום ארגון שיטתי, היא הצורה שבה התנהל הפוגרום. האסיפה של ה־5 באוגוסט לא היתה אלא היערכות של כוחות, כפי שקובע באופן הגיוני מר שולטן, "הרי התמרמרות ספונטנית, היא בלתי שקולה, פרועה, וגילויהם הם על פי הרוב אינסטינקטיביים. וכאן להיפך, מה שבולט מיד, הוא חלוקת העבודה השיטתית בביצוע; היו כאן פלוגות של בעלי־מקצוע ולכל אחת תכנית מדויקת ושליחות מיוחדת.

„א) פלוגות של נפחים ומסגרים לפריצת דלתות, תריסי־ברזל וקופות.

ב) פלוגות של קצבים, נכונים כמו בבית־מטבחים, לשחוט גרגרות אפילו של בני ארבע.

ג) פלוגות מיועדות לקריעת אריגים.

כל אלה הודרכו וכוונו על ידי מורי־דרך לבתי־עסק יהודיים ולדירות יהודיות ברבעים המעורבים במידה שהללו לא סומנו מקודם בגיר.

ד"ר גואדג', מנתח ידוע למדי, בקונסטנטין, שבדק את הגויות, הודה מהעובדה ש־14 מבין 24 הקרבנות נשחטו בצווארם. אפשר היה להסיק מכאן רצח־דתי במלחמת־הקודש. אולם מר גואדג' הצהיר שהרצח נעשה ביד מומחים, ואכן, כמה ימים לאחר כן, גילתה המשטרה כנופיה של קצבים, שכמה מהם אפילו עבדו באיטליזם יהודיים ושהיתה להם ידיעה מיוחדת במעשי־רצח מסוג זה.

חלוקת העבודה שעליה מדבר מר שולטן, היא בלתי נמנעת. המון הפורץ באופן ספונטני לרחובות העיר, לא היה מסוגל לפרוע שש שעות, מבלי לטעות אף פעם אחת בכתובת ומבלי להתקיף לפחות דירה לא־יהודית אחת. ואף כי ביום א' רוב החנויות סגורות, ידעו הפורעים בדיוק איפה הדירות היהודיות ואיפה הדירות הנוצריות שאותן היו מוכרחים ל־עקוף.

השוד התחיל בבת אחת בכל הבתים ותכליתו היתה להרוס ולא לגנוב. כמובן היו שם גם גניבות וביזה, אולם הללו נעשו על־ידי חלאת־אדם מבין המקומיים ולא על ידי המת־קוממים העיקריים. בראותם את החסינות והבטחון שממנו נהנים הפורעים, לא יכלו לעמוד בפני הפיתוי ובזזו את הסחורות שהתגוללו ברחוב.

עובדה עוד יותר מוזעזת: באותו 5 באוגוסט עצמו, כשהתחולל הפוגרום בקונסטנטין, פרצו פרעות גם בעזרות רבות אחרות שבמחוז:

עֵין־בֶּדָה: בתי היהודים נהרסו ונשדדו ויהודים רבים נפצעו. חמה, 10 ק"מ מקונסטנטין: כאן רצחו אשה ושיש בן 68. במילה, בדרך לקונסטנטין, עצרו את האוטובוס שבו נמצא ספר יהודי, הכריחו אותו לרדת והרגו אותו. בביזו רצחו את הקולון (מתיישב) היהודי אטאל, ופגעו בשלוש דקירות־סכין בילדו.

אם הפרעות בפנים המחוז לא קיבלו ממדים יותר גדולים, הרי זה משום שבכל מקום התערב הצבא. אולם איומן ריחף על פני כול גם בערים הסמוכות, בבון ובאלג'יר. אם לא קרה דבר, הרי זה בשל האמצעים שננקטו על ידי השלטונות.

מצד שני, באלג'יר, החליט הנוער היהודי להתגונן עד הסוף. הוא הזדרז לרכוש נשק ורוקן כמעט את חנויות־הנשק. כאן לא היו פרעות.

מארגני הפרעות

ובכן הפרעות היו מאורגנות. על ידי מי? דעת הקהל היהודית בקונסטנטיין ובכל אלג'יר מאשימה את צעירי המקומיים, בהנהגתו של בן-ג'לול, כמארגני הפרעות וכאחראים להשתלטותם.

קיים בקונסטנטיין, כבמרכזים אחרים של אלג'יר, חוג הקורא לעצמו „אחדות וקידמה“. זוהי לאמיתו של דבר מפלגה פוליטית, שחבריה מכונים „הטורקים הצעירים“. מפלגה זו נבדלת מה„אולמס“, השמרנים האלג'ירים, במגמה של אמנציפציה דתית. השמרנים מעריכים כי הערבים האלג'ירים חייבים לתבוע זכויות אזרח צרפתיות תוך כדי שמירה על המעמד האישי, שלו הם מיחסים, כפי שראינו לעיל, חשיבות מרובה. ה„טורקים הצעירים“, כנגד זה, אינם מיחסים למעמד האישי ערך מכריע במלחמה על זכויות אזרח. ואם אינם מוותרים עליו כליל הרי זה רק מטעמים אופורטוניסטיים והתחשבות בדור הקשיש. הם מציגים את עצמם כאלמנט לויאלי לצרפת, אולם מטרתם האמיתית היא לרכוש את זכות הבחירה, לכבוש את העיריות, לרכוש השפעה מכרעת על תקציב המושבה ובעתיד יותר רחוק שלטון מלא על אלג'יר. בראשה של תנועה זו עומדים אינטלקטואלים צעירים שקיבלו את השכלתם בבתי-ספר צרפתיים. הפוגרום לא היה אלא מהלומת-מבחן ומוכרחים להודות כי הוא הצליח, שכן במשך שמונה שעות תמימות היו המקומיים אדוני העיר.

ד"ר מטה, לפנים ראש-העיר קול-דיס-אוליבייה (עיר במחוז קונסטנטיין) פגש בשישה באוגוסט בשוק קונה-סמנדו קבוצת מקומיים מקונסטנטיין והוכיח אותם על מעשי הרצח: „הבטחתם לפחות — אמר — להסתפק בשוד ולא להמשיך מעבר לזה“. על כך ענו לו המקומיים: „לא, בן-ג'לול אמר לנו שלא נגנוב!“

מר מניין, קולון זקן מאותה סביבה מעיד כי המקומיים טענו: „בן-ג'לול הבטיח לנו חסינות“. די לצרף הצהרות אלה לתקרית מה-3 באוגוסט שבה סטר ד"ר בן-ג'לול לעיני התובע הכללי וכל השלטונות האדמיניסטרטיביים והמשפטיים מבלי להיענש על כך, על לחיו של קצין משטרה שעצר רוצח.

שמתי לב שעתוני קהיר, דמשק וירושלים, נפוצים מאוד בעיר קונסטנטיין. נזכור כי טרם עברו שנתיים מאז הופיעה התנועה האנטישמית בטוניסיה, שבה הלאומנים הערבים הצעירים, ממש כמו באלג'יר וא"י, משוכנעים כי מהומות נגד היהודים מהווים אמצעי נהדר כדי לעורר את התודעה הלאומית בעם. כל היסוס מצד השלטונות מתפרש כגילוי חולשה ומקל על הנקיטה באמצעי זה.

תפקידו של הימין

בסיכום, מאשימה דעת הקהל את ד"ר בן-ג'לול ואת ה„טורקים הצעירים“. לא הצלחתי למצוא על כך הוכחות ישירות, אולם השלטונות המשפטיים שהוכיחו כל כך הרבה חולשה בימים העגומים הללו חייבים היו לשפוך אור על תפקידו של בן-ג'לול ולהסיק מסקנות. אבל אפילו אם האשמה שמאשימה אותו דעת-הקהל אינה על חינוך, קיימים גם שותפים לפשע. אלה הם משתפי פעולה מדעת ושלא מדעת מבין החוגים הריאקציוניים הצרפתיים באלג'יר שלא פסקו, מאז עניין דרייפוס, מתעמולתם האנטישמית. נאמר לי כי ה„פרנסיס-טים“, מנהלים בזמן האחרון תעמולה אנטישמית ארסית, במיוחד במחוז קונסטנטיין. ערב הפרעות, הם הפיצו בכל העיר אלפי עותקים מעתונם „לאקלייר“, עלון נאצי בשפה הצרפתית. מי משלם את התעמולה הזאת בצרפת? מה זה חשוב! „האקציון פרנסז“ המטיפ

לביטולו של חוק כרמיה, חוק המעניק ליהודי אלג'יר זכויות-האזרח הצרפתיות (1870) נתמך גם על ידי אי-אלה קולונים (מתישבים) צרפתיים. כל החוגים האנטי-יהודיים הללו באלג'יר, המטיפים בכל הזדמנות לשנאת הסיעה היהודית של אזרחים צרפתיים באלג'יר, הגישו את סיועם המוסרי ואולי גם החומרי למאורעות קונסטנטין ונושאים באחריות להם. אלה שביקשו להטות את התנועה האנטי-צרפתית, באפיק אנטי-יהודי, זכו לראות בפעם הראשונה כיצד נוצרת ומופיעה בגלוי בפעם הראשונה מאז שנים, תנועה של מרי! הם ראו את המקומיים מחזיקים ללא עונש, את העיר בידיהם במשך 8 שעות. ניתן היה לראות מעין חזרה כללית, תרשים של ההתקוממות, שהיום היא מופנית נגד היהודים, כלומר נגד החלשים, ומחר, מעודדים על ידי הנסיון — נגד הצרפתים עצמם. האם תיסבל בעתיד התעמולה האנטישמית? האם תפוזרנה כל ההסתדרויות הללו המטיפות לשנאת גזעים וקוראות בגלוי וללא עונש לרצח?

תפקידם של השלטונות

יש להעמיד את הבעיה הזאת באורה המלא. האם אשמת השלטונות היא רק באי-יעילות או גם בשיתוף פעולה? האם ידעו שירותי-הבטחון על המתהווה? האם ידעו על הכינוסים שבהם הוכנה ההתקפה, וביחוד על הכנס ביער מנסורה, בשחרו של אותו יום עגום, 5 באוגוסט?

מי נתן באותו יום את הצו לצבא שלא להתערב? מי אחראי לחסות שניתנה לפורעים על ידי העמדתם של יחידות-הצבא במבואות הרובע היהודי, על מנת למנוע מהנוער היהודי לחוש לעזרת אחיו?

מחדליהם של השלטונות הם ברורים; אולם האם יש להצטמצם בציונם מבלי להרחיק ולקבוע אשמה חמורה יותר? ודאי! אולם כיצד נעשו החקירות הללו ועל ידי מי? דעת-הקהל היהודית הופתעה מהרכבה של ועדת החקירה, שמונתה על ידי המושל הכללי קארד, על טהרת אנשי המנגנון המקומי. בראש הוועדה הזאת עומד מר ויגורו, שרגשותיו המפוק-פקים כלפי היהודים, אינם עשויים לעורר בקרב אחינו שבאלג'יר, אָמון-יתר. הם תובעים כי תיערך חקירה אחרת, על ידי אישיות ציבורית, או איש-פארלאמנט, שימונה במישרין על ידי הממשלה הצרפתית; הכרחי הוא שאישיות זו תיגש לבחינה מדוקדקת של מלוא מידת האחריות למאורעות הרובצת על המנגנון האדמיניסטרטיבי. הפוגרומים בקונסטנטין אינם תקרית מקומית בלבד. הוא מצביע על שורה של מעשיו במשטר הנוכחי באלג'יר, שיש ללומדם ולבוחנם לגבי האמצעים שבהם יש לנקוט על מנת למנוע את הישנותם של מאורעות ה-3—5 באוגוסט לא רק בקונסטנטין ובאלג'יר בלבד, אלא בכל אפריקה הצפונית. חקירה כזאת, שאלה יהיו תוצאותיה, מסוגלת לערוך פאריז בלבד.

סיבות עקיפות של הפוגרומ

המושל הכללי מר קארד ואתו רבים מהעתונים הצרפתים, רצו להסביר בפני דעת-הקהל הצרפתית את מהותן של המהומות, כתוצאה הגיונית של האיבה בין שני הגזעים החיים באלג'יר. הם ניסו להציג את המאורע כ"קטטה" שכוחה בארץ זו, בין יהודים וערבים, שקיבלו במקרה זה ממדים חמורים מכפי הרגיל. כן ניסו להסביר את הפוגרום כתוצאה

הגיונית של ניצול המקומיים על ידי היהודים, כהתקוממות בעלת אופי חברתי וכלכלי. זה בהחלט אינו נכון. שנאה בין שני הגזעים? אולם הרי התנועה האנטישמית באלג'יר לא באה מערבים והיא תוצר בלעדי של צרפת הריאקציונית. היחסים בין יהודים וערבים היו נורמליים בכל עת ואפילו ידידותיים. גם באותו יום עגום של 5 באוגוסט, ניתן היה לציין (ע"י העתונות המקומית) הוכחות של מסירות מצידם של ערבים מרובים, שלא סונוורו על ידי רגשות-שנאה וחשו לעזרת ידידיהם היהודים. אחיו של אחד הקרבנות (חלימי, בעל עיטור-המלחמה, שנרצח עם כל משפחתו) אמר לי בבכי: "שנאה בינינו ובין הערבים? איזו דיבה! זה ארבעים שנה קיים ביתנו ולא ידענו גם אי-הבנה מצערה ביותר בינינו ובין שכנינו!"... "יחסים לבביים אלה קיימים בכל שכבות האוכלוסייה, הן בין הזקנים והן בין הצעירים. זמן מה לפני הפוגרום, התפזר מועדון כדורגל יהודי, משום שכל חבריו קיבלו את ההזמנה והצטרפו למועדון-ספורט מושלמי. כלום עובדה זו יכולה לשמש הוכחה לשנאת גזעים?"

ומאידך-גיסא, המושלמים עצמם נותנים הסברה אחרת לפרעות. הרי עובדה אופיינית: ב-10 באוגוסט הופיע במועצת העיר אלג'יר (במושב ראש-העיר וסגניו), היועץ העירוני מר בן-סימן והזהיר את ראש-העיר, כי מהומות מסוגן של אלה שבקונסטנטין עלולות לפרוץ גם באלג'יר. היהודים — טען — רוקנו את חנויות הנשק של העיר. יועץ עירוני מושלמי, ד"ר תפני, אומרים הותקף. ד"ר בן-סימן הוסיף כי היחס הנקוט לגבי מושלמי אלג'יר מקטין את אחריותם של "המפגינים" מקונסטנטין. שהרי: המקומיים חייבים בשתי שנות שירות בצבא, בעוד שהאזרחים הצרפתיים חייבים רק בשנה אחת; הוריהם של המשרתים בצבא מבין המקומיים, אינם מקבלים כל תמיכה, בניגוד לאזרחים הצרפתיים; המושלמים אינם נהנים מאותם זכויות-בוחר שמהם נהנים אזרחי צרפת. מר ברונל, ראש-העיר אלג'יר העיר לד"ר בן-סימן, כי בכך הוא מטיל את אשמת המהומות בקונסטנטין על צרפת בלבד ולא על היהודים. מר ברונל רשם פרוטוקול מהצהרה זו ועוד באותו ערב העבירה למר קארד, שלמחרת יצא לצרפת.

ניזכר בפגישה בין נכבדי היהודים והמושלמים ב-3 וב-4 באוגוסט. שום תלונה מצד המושלמים, שום "דרישה" לא הופנתה ליהודים. טענתם היחידה של המושלמים לגבי יהודי-אלג'יר היתה זיקתם היתירה לצרפת. הם התאוננו כי היהודים סירבו בזמן מן הזמנים לייסד מפלגה משותפת יהודית-ערבית; כמו כן האשימו את היהודים, להוציא שנים מהם השייכים לחוגי השמאל, בכך שאינם תומכים בדרישות הערבים, אולם כל הטענות הללו רחוקות מרחק רב משנאה גזעית, כביכול.

אמצאה זו לא נועדה אלה להסב את דעת הקהל הצרפתית מהעובדות. כדי לחפות על אופיין האנטי-צרפתי הבולט של המהומות, הקטינו את ממדיהם לכדי סיכסוך בין עדתי שיגרת.

ואשר לטענת הנשך — כאן השקר הוא גס ביותר. רוב המלווים, והאכזרים ביותר, הם מבין המושלמים. היהודים אינם אלא 30% ביניהם. בסך הכל יש 3 מלווים יהודיים. בין קרבנות הפוגרום, לא נמצא אף מלווה אחד! הקרבנות הם סוחרים, בעלי-מלאכה, פועלים, נשים וילדים חפים מפשע. זאת היא האמת!

נוסיף על כך, שמבחינה סוציאלית, האלמנט היהודי בקונסטנטין הוא מהבריאים ביותר. לפי מחקרו המונוגרפי של הרב איוזבט "היהדות הצפון-אפריקנית", היו בשנת 1931 בקונסטנטין 11,921 יהודים, ביניהם 3,735 פועלים ורק 281 סוחרים.

מסקנות הפוגרום

תוצאות הפוגרום הן עגומות ביותר. מבלי לדבר על הקרבנות בפועל — הרוגים ופצועים — מבלי לדבר על חורבן הגמור של משפחות רבות, חורבן שטרם ניתן להערכה — נוספת אליהם גם חומרתן מבחינה סוציאלית ומדינית.

כעת טוענים יהודי אלג'יר במרידות: „התיימרנו תמיד להיות צרפתים” — כך הצהיר בפני נכבד יהודי, לוחם־חזית לשעבר — „והנה רואים אנו את עצמנו לא יותר מאשר פליטים יהודים מסכנים. הרגע החמור בחיינו היה זה, שבעוד אנו מותקפים כצרפתים — הופקרנו על ידי צרפת עצמה... אה! אילו היו קורבנות ההתקפה הזאת צרפתים־אירופיים! איזו תגובה חריפה היתה באה מצד השלטונות! אולם מרגע שהמדובר ביהודים, נמצאו אלפי נימוקים לעשות שוב את היהודים שער לעזאזל. אנו צרפתים בין הערבים, יהודים מסכנים בין הצרפתים. זוהי הטרגדיה שלנו.”

אותה שעה עצמה, עתונות הימין, באלג'יר ובמטרופולין עצמה, מנהלת תעמולה לביטול חוק כרמיה. איש־צבא צרפתי, לא יהודי, רפובליקני מתון, שאתו ניהלתי במקרה שיחה בנושא זה אמר לי: „אינני סבור כי יש פארלמנט בצרפת המסוגל לבטל את חוק כרמיה וביחוד אחרי המאבק הגדול שניהלו עליו יהודי אלג'יר. כלום הכרחי הוא ביטולו של החוק. כלום לא די בצימצום השתתפותם של היהודים בחיים הציבוריים, כדי שלא ייווצר הרושם בקרב הערבים שהיהודים מקדימים אותם בממשלה, במערכת המשפט, בצבא וכו'...” הנה הלכיה־רוחות האופייניים בקרב אי אלה חוגים צבאיים ואדמיניסטרטיביים. במקביל הולכות ומתרבות התקריות האנטישמיות.

עוד ניתן למנוע את התוצאות החמורות הנובעות מהפוגרום בקונסטנצין. לשם כך חייבת הממשלה הצרפתית — זו שהעידה בכל עת, בצרפת ומחוצה לה, על אחדותה לכל המיעוטים המדוכאים וביחוד ליהודים — ממשלה זו חייבת לפעול!

אמצעים ראשונים הנתבעים הם:

1. חקירה מעמיקה של הסיבות האמצעיות והבלתי אמצעיות לפוגרום ואמצעים למניעת הישנותו. החקירה תיעשה על ידי אישיות ציבורית או פארלאמנטרית, שתישלח על ידי הממשלה; השתייתם של כל פקידי המנגנון שהוכיחו אי־יכולת, רצון רע (במידה שאלה יוכחו).

2. הוצאת חוק שתגדיר שנאת־גזעים וביחוד את האנטישמיות כעבירה.

3. איסור ופיזור מידי של כל ההתאגדויות האלג'יריות המפיצות שנאת־עמים והאחר־ראיות על מאורעות־הדמים בקונסטנצין.

בטרם אסיים את הדו"ח עלי לציין את השלטונות המשפטיים הפועלים בקונסטנצין במרץ ובהחלטיות. הם כבר הוציאו פסקי־דין מרשיעים רבים ויש להניח כי לא ייעצרו באמצע הדרך ויפעלו עד הסוף, כדי להעניש את האשמים.

אולם אנו רוצים כי ייענשו לא רק האשמים במישרין, לא רק אלה ששימשו מכשירים עיוורים בידי אחרים. יש להעניש את האחרים, שכן רק אם תיעשה פעולה זו בכנות וללא התחמקות, יימנעו פרעות חדשות ביהודי אלג'יר, ומצרפת — אפתעות רבות ממדים המצפות לה באלג'יר.

parts of Poland, Czechoslovakia and Austria. At any rate, we should not make any connection between this uprising and the opposition movements in the occupied countries or even that in Fascist Italy.

An Unknown Document about the Pogroms in Constantine by Joseph Ariel

About 30 years ago in August 1934, the world was deeply shocked to hear the news that in the city of Constantine in what was then the French dependency of Algeria, pogroms broke out, lasting for three days, on the day following the pogroms, the writer of this article, whose name was then Joseph Fisher, was sent to investigate the incidents on behalf of the "Committee of Jewish Delegations" (a body preceding the "Jewish Congress").

The report revealed the part played by the French Right in instigating the pogroms. It was exactly for this reason that the report was suppressed, since one to satisfy of the prominent members of the "Committee of Jewish Delegations" condemned it as anti-French. One of the two copies left is published here.

Leaders of Jewry during the Holocaust — Zev Levy

The writer reviews the anthology published by the Council of Jews from Germany dealing with the activities of the leaders of German Jewry in reply to Hannah Arendt's critique which places the blame for their destruction on the Jews themselves and their leadership. This reply, too, tends to exaggerate, by apologizing in certain respects when relating to the action of those leaders of the German Jewry.

Jup Westervil

Twenty years have passed since the death of Jup Westervil, a member of the Dutch underground movement who jeopardized his life for the sake of saving the lives of Jews. Passages from diaries, which were published in Holland after the war and dedicated to his memory and the memory of his comrades, are reproduced here.

The Munich Pact and Czechoslovakian Jewry in 1938 — Otto Dov Kulka.

The Munich Pact was not only an important event in the history of international affairs. It was also the first thrust in the direction of what was later to be called the Final Solution of the Jewish Question in Nazi-occupied Europe. Germany's prime condition to any form of Czechoslovakia's existence was the curtailment of Jewish influence and a policy of persecution in accordance with the Nuerenberg laws public opinion in Czechoslovakia soon complied with these demands; Jews, however, refused to give in. Although assimilationist circles —